

„Mert azt tanultam mindenütt, azt láttam minden nagy nemzetnél, hogy az apák dolgát folytatják az utódok... Ugyanezt láttam Északon és Délen, minden olyan nemzetnél, ahova mi tanulni járunk, hogy hazajőve lebecsülhessünk mindent, ami a miénk, merthogy itthon nincsen készen akkora kultúra, akkora művészet, mint amelyet hozhatunk könnyen, készen külföldről. Mert nekünk azt előbb csinálni kellene, mert össze kellene szednünk nagy fáradtsággal az ország minden részéről a széjjelszórt köveket, hogy azokkal a magunk képére építhessünk és ehhez hit is kellene és nagy fanatizmus is és rettenetesen sok munka...”

Kós Károly

A KOMLÓI KISTÉRSÉG KULTURÁLIS STRATÉGIÁJA

Készítette: Orcsik Ferenc
közművelődési szakértő

2010.

TARTALOM

I.	BEVEZETÉS	3
	➤ Fogalmi tisztázások	3
	➤ A téma aktualitása, a stratégia - alkotás szükségességét kiváltó tényezők	3
	➤ A kulturális stratégia - alkotás iránymutató dokumentumai	4
	➤ A kistérségi kultúrát befolyásoló tényezők	5
	➤ Céltételezések, oksági viszonyok	6
II.	A KISTÉRSÉGI KÖRNYEZET ADOTTSÁGAI, A KISTÉRSÉG KULTÚRÁJÁT, ÉLETMINŐSÉGÉT MEGHATÁROZÓ KÖRNYEZETI TÉNYEZŐK	7
	➤ Természeti, ökológiai környezet, földrajzi meghatározottság	7
	➤ Történelmi meghatározottság	7
	➤ Gazdasági környezet	8
	➤ Emblematikus adottságok	9
	➤ Kulturális örökség	9
III.	STRATÉGIAI ALAPVETÉSEK A KISTÉRSÉGBEN	11
	➤ A Komlói Kistérség Fejlesztési Konceptiója	11
	➤ A Keleti-Mecsek Akciócsoport Helyi Vidékfejlesztési Terve	11
	➤ A Mecsek Turizmusfejlesztési Stratégiai Programja	12
	➤ Komló Város Kulturális Stratégiája	12
	➤ Komlói Kistérség Közkincs Kerekasztal tevékenysége	12
IV.	A KOMLÓI KISTÉRSÉG KULTÚRÁJA	14
	➤ Kultúra elsajátító-közvetítő térszerkezet	14
	➤ Közművelődési térszerkezet	14
	➤ A kistérségre jellemző közművelődési gyakorlat	15
	➤ Kistérségi közművelődési eszközrendszer	20
	➤ Stratégiai helyzetelemzés, kulturális SWOT analízis	21
V.	FEJLESZTÉSI SZÜKSÉGLETEK ÉS LEHETŐSÉGEK, KISTÉRSÉGI KULTURÁLIS STRATÉGIA	24
	➤ A rendszer alapjai, a tárgyi, szellemi kulturális örökség fejlesztése	24
	➤ A rendszer működésének optimalizálása	25
	➤ A tartalomfejlesztés irányai	26
	➤ Kapcsolódás más rendszerekhez	27

I. BEVEZETÉS

1. Fogalmi tisztázások

A harmadik évezred hajnalán a kultúra kérdésével való foglalkozás az egész világon felerősödött. A globalizáció visszafordíthatatlan. Eredményeképpen a kulturális kínálat soha nem látott módon kiszélesedik, megvalósul a világban való egyidejű jelenlét, a hálózatok alakítják az emberek és népek közötti kapcsolatrendszer, az informatikai fejlődéssel a tájékozódás szinte korlátlan, a hozzáférés olcsó. Bár az Európai Unió kulturális politikája a szubszidiaritás elvére épül, a nemzeti jellegzetességek egyes területeken feloldódnak, az értékek devalválódnak, másrészt viszont ismertté, sőt egyetemessé válhatnak eddig elszigetelt nemzeti értékek. Ezzel párosuló folyamatok kisebb földrajzi egységekben, így a kistérségekben is lezajlanak. Globalizálódó világunkban, a kultúra, fejlődésben betöltött szerepének, tartalmának újraértelmezése elengedhetetlen. Újfajta gondolkodásmódra, észlelés- és látásmódra van szükségünk, hogy megértsük és uralhassuk a körülöttünk zajló folyamatokat. Azaz új kultúrafelfogásra van szükségünk, amelynek kulcsfogalmai a kreativitás és a problémamegoldó képesség. Ehhez az egyén cselekvő részvétele szükséges az elsajátítás folyamatában. Ezt erősíti meg a Magyar Kulturális Stratégia is.

Tekintettel arra, hogy a kultúra hatókörét sokféleképpen értelmezhetjük, a stratégia - alkotás tárgyának behatárolásához fogalmi tisztázás is szükséges.

A kultúrának vannak szűkebb – un. elitista – és tágabb, a környező világot befogadó fogalomalkotásai, s ezen a skálán számos változat.

„Legtágabb értelemben a kultúrát úgy foghatjuk fel, mint egy társadalmi csoport szellemi és anyagi, értelmi és érzelmi megkülönböztető jegyeinek összességét. A művészeteken és a bölcsészeten kívül magában foglalja az életmódot, az emberek alapvető jogait, az értékrendszereket, a hagyományokat és a hitet. A kultúra teszi teljessé az ember arra, hogy végiggondolja önmagát. Általa különböztetjük meg az értékeket és vagyunk képesek választani.” – vallja a kultúra egyetemességéről az ENSZ kulturális szervezete, az UNESCO.

A kultúra széles (un. antropológiai) felfogásában az egész ember alkotta világot, minden társadalmi tényezőt egyben kulturálisnak is elfogadhatunk. Az emberek e felfogás szerint a világra, mint maguk teremtette kultúrára tekintenek, amit formálhatnak, tovább hagyományozhatnak. A széles kultúrafogalom a teljes társadalmi valóságot felöleli, vagyis az ember viszonyát a természethez, más embertársaihoz és önmagához. Összefoglaló módon ezt életmód-kultúraként értelmezzük, amely a stratégiaalkotás egyik sarokpontja lehet. Mivel a kistérségi összefogás fontos célja, hogy a térség településeiben élők életmódját a kultúra eszközeivel is formálja, harmonikussá tegye, e kultúrafelfogás a stratégia - alkotás értelmezését segíti.

Ahhoz, hogy a kistérségi kulturális stratégiát megalapozzuk, el kell különítenünk a stratégia fogalmát a koncepciótól. Jelen esetben a kulturális koncepciót elvi megalapozásként foghatjuk fel, amelyet a Kistérségi Közkincs Kerekasztal már elvégzett. A stratégiának a céltételezésekhez hosszú távra szóló feladatrendszerrel kell meghatároznia.

2. A téma aktualitása, a stratégiaalkotás szükségességét kiváltó tényezők

A stratégiaalkotás nem mozog üres térben, a kistérség, mint kulturális tér, rendkívül színes kulturális örökséggel és hagyományokkal rendelkezik.

A kistérséghez tartozó települések kulturális együttműködése a Közkincs Kerekasztal munkája nyomán elindult, és a spontán szerveződés felől a tudatos, tervszerű működés

irányába halad. A kistérség települései felismerték az együttműködésből származó többletben érdekeltységüket.

Változó, társadalmi krízisekkel terhelt világunkban felértékelődik a területi integritás és identitás kérdése, az ott élők számára fontos a környezeti feltételekkel való szorosabb kötődés, azonosulás, illetve azok formálása. A települések, illetve tájegységek megtartó ereje hovatovább létkérdéssé válik a jövő építése szempontjából. A térségi identitás alapja pedig a helyi kultúrában gyökerezik.

A kistérségi közművelődési együttműködés forrásbővítő lehetőséget hordoz, az európai és állami támogatási rendszerek előnyben részesítik a települések közötti, térségi együttműködéseket, az erőforrások racionálisabb felhasználását, támogatják a források optimalizálását.

Az EU - csatlakozást követően a régiók és kistérségek szerepe felerősödött, ez új kihívást jelenthet a Komlói Kistérségnek is. A kultúra kistérségi fejlesztése az ott élők életminőségének javítását, gazdagítását szolgálhatja.

3. A kulturális stratégia - alkotás iránymutató dokumentumai

Napjainkra már egyértelművé vált, hogy a gazdasági verseny és a kulturális közállapotok közvetlenül hatnak egymásra, a kultúra helyzete, fejlettsége meghatározója a gazdasági fejlődésnek. Az európai államok közössége a gazdasági világversenyben a vidékfejlesztéssel, a helyi kultúra fejlesztésével tud versenyképes maradni.

„A vidékfejlesztés feladatának kell, hogy tekintse a vidéki lakosok regionális önazonosságának erősítését és közösségi tevékenységek elősegítését...minél erőteljesebben megjeleníteni a kultúra, a közösségi művelődés fontosságát a településfejlesztési koncepcióban...történjen meg a vidéki élet képességeinek leltárba vétele, fejlesztése, nyilvánosság felé történő megjelenítése.” (Európa Tanács: Vidéki Térségek Európa Chartája)

A kistérségi koncepcionális kérdések tárgyalásánál az uniós elvek adaptálása mellett mindenek előtt az állami kulturális politika prioritás rendszeréből kell kiindulnunk.

A Magyar Kulturális Stratégia első számú stratégiai irányként kezeli a kulturális vidékfejlesztést, melynek megvalósítását a régiókra és a kistérségekre építi.

„A közkultúra fejlesztésének tengelyében továbbra is a közművelődés áll. Közművelődésen ma már nem szabványosított állami ellátórendszert értünk. Ezményeink rugalmasabb és plurálisabb gyakorlatot sugallnak. Az ilyen törekvésekhez is elengedhetetlen azonban az infrastruktúra megléte: ha formában, tartalomban, jogállásban és másban nem is, de minimumának megszabásában érvényesülnie kell bizonyos sztenderdeknek. Az 1. stratégiai irány célja a kultúraközvetítő intézményrendszer romlásának megállítása: vonatkozik ez épületekre, technikai felszereltségre, szakember-ellátottságra. Különös tekintettel az elmaradott térségekre, a nélkülöző településekre. Olyan megoldásokat kell alkalmazni, amelyeket az adott közösség elfogad, támogat, magáénak tud – a múzeumtól a teleházig, a színjátszástól a könyvkereskedelemig.

A stratégia keretében számon kell kérni, el kell érni, hogy minden szervesen összefüggő gazdasági, közlekedési, lakóhelyi településrészben, kerületben, településen legyen olyan művelődési otthon típusú intézmény (faluház, teleház, civilház, Internet-kávézó, közösségi tér, művelődési ház), amely képes szolgálni a személyes, közösségi részvételt igénylő művelődést. Folytatni kell az épületek fizikai felújítására és a kor követelményeinek megfelelő technikai fejlesztésére irányuló programokat.” (Magyar Kulturális Stratégia)

Baranya Megye Kulturális Koncepciója a kulturális fejlesztésekhez, a kistérségi kulturális koncepció - alkotáshoz több fontos megállapítást és céltételezést is nyújt, melyek egybeesnek

a kistérségi kulturális koncepció alapelveivel. Hangsúlyozza a gazdaság és a kultúra egymásra hatásának törvényszerűségét, a területileg és történetileg egymáshoz tartozó mikrotérségek kulturális öröksége együttes kezelésének fontosságát, az új gondolkodásmód – melynek kulcsfogalmai a kreativitás, a problémamegoldó képesség és az információ – elterjesztésének fontosságát. Központi kérdésként kezeli az életmódkultúra fejlesztését, az életminőség szintjének emelését, melynek egyik fokmérője a helyi kultúra kibontakoztatásában rejlik. Ehhez a hagyományörzés támogatása és a kulturális örökség védelme mellett a kulturális önkifejezést és a kreatív alkotókészség ösztönzését emeli ki, amely a kistérség településein is a kultúrafejlesztés középpontjában állnak: *„Az információs társadalom az öngerjesztő tudásgyarapodás társadalma, ahol a tudás a gazdasági érték legfőbb forrása s egyszersmind az a használati érték, amelynek előállítása a gazdaság legfőbb célja.”*

A kistérségi kulturális stratégia megalkotásánál a fenti makrogazdasági - kulturális szempontok figyelembe vételével a kistérség sajátosságaira kell koncentrálnunk.

A magyarországi kulturális berendezkedés elsősorban a települési ellátáson alapul – a jelenlegi jogszabályi előírások és támogatási rendszerek is ezt erősítik – azonban a távlati fejlődés a regionális módszertani bázisok kialakítása mellett a kistérségi ellátórendszerek fejlesztése felé irányul. Ennek kialakításában döntő szerepet játszik a települések közötti együttműködés, a mikro-térségi, kistérségi társulások, az eszközkoncentráció, a közös feladatellátás. A kulturális stratégiának ugyanakkor figyelembe kell vennie a közös érdekek mellett a települések egyéni sajátosságaiból adódó ellátási különbségeket. Jelen koncepcióalkotás nézőpontja kettős; egyrészt a törvényi szabályozásnak való megfelelés, ugyanakkor a helyi kulturális örökségből, hagyományokból és szükségletekből kiinduló fejlesztési trendek, együttműködési lehetőségek meghatározása. A stratégia meghatározásánál figyelembe kell venni a kistérségi központ, Komló kulturális kisugárzását, ugyanakkor eltérő sajátosságai miatt el kell különítenünk a kistérség többi településétől, s csak azokkal az elemekkel kell számolni, amelyek döntően meghatározzák a kistérségi fejlődés irányát. A kialakítandó kulturális stratégia nem egyes települések sajátos fejlesztési koncepciója, hanem a kistérségi együttműködésben rejlő ellátási többletből eredő lehetőségekre kell koncentrálnia. Ugyanakkor olyan vezérlő elveket nyújt, amelyeket a települések fejlesztési koncepcióikban hasznosíthatnak.

4. A kistérségi kultúrát befolyásoló tényezők

Az Oktatási és Kulturális Minisztérium Közművelődési Főosztálya által közzétett, a többcélú kistérségek közművelődési feladat-ellátásával foglalkozó tanulmány, kistérségi kultúrának tekint *„minden olyan örökség-együttest, amely létében és hatásában túlnő egy település határán, emblematikus adottságait több település (közösség) lakója is elfogadja, éltetésében, fejlesztésében kimutatható az e kulturális képződmény övezetébe tartozó települések együttműködése, a hozzávaló kötődés változatos szimbólumokban reprezentálódik.”*

A kistérségekben megvalósulhat az erőforrások koncentrációja, a közkulturális intézményhálózat revitalizációja, a közös humán erőforrás - fejlesztés, a partnerség és a szubszidiaritás elveinek gyakorlata, a területi egyenlőtlenségek fokozatos felszámolása.

A 19 települést magába foglaló Komlói Kistérség településszerkezetére az aprófalvas jelleg és a monocentrikusság jellemző. A kistérség lakosságának 66%-át adó kistérségi központ dominanciája a kulturális szolgáltatások terén viszonylag erős. A kistérség települései többségében van közösségi szintér, működik önkormányzati közművelődési feladatellátás.

A kistérség települései között a kölcsönös migráció azonban elenyésző, a kistérségi központ helyett távolabbi települések, városok (mint például Bonyhád, vagy Dombóvár) is elvándorlási célpontok.

A kistérségi kultúrát pozitívan befolyásoló tényezők között vehetjük számba a természeti - táji adottságokhoz és a helyi hagyományápoláshoz szorosan kötődő kulturális turizmust.

5. Céltételezések, oksági viszonyok

A demográfiai változások, a népesség folyamatos csökkenése miatt is felértékelődik a települések, az egyes térségek megtartó erejének növelése, a kulturális alapú identitás kérdése. Az életkor meghosszabbodásával a társadalom elöregedése prognosztizálható. A kulturális szolgáltatásoknál kiemelt figyelmet kell ezért fordítani a nagyobb arányú közepgeneráció produktivitásának, versenyképességének megőrzésére, életminőségének javítására, illetve az idősebb korú népesség által igényelt közösségi kulturális szolgáltatások biztosítására. Ezzel együtt kell megvalósulnia a befogadásra fogékony gyermek és ifjúsági korosztályok kulturális fogyasztásra nevelésének, amely cselekvő részvétellel kell, hogy párosuljon. E nélkül nem képzelhető el hosszú távú kultúrafejlesztés.

Magyarországon a rendszerváltást követően érték- és közösségihiányos társadalom alakult ki. A demokratikus jogokkal, a szabadsággal együtt nem valósult meg az emberek által vágyott jobb világ. A társadalom tagjainak többsége a szabadidő tartalmas eltöltése helyett a megélhetését szolgáló pénzkeresésben érdekelt. A kistérség eltartó képessége az átlagosnál gyengébb, amely a munkanélküliség növekedésével halmozottan hátrányos helyzetet indukál.

A fiataloknak hiányzik a jövőképe, nincsenek vonzó céljaik, de életkori sajátosságaik miatt rendkívül erős a közösség iránti igényük. A nemzedékek közötti kommunikáció hiányzik, a társadalom atomizálódik. Az üzleti világ saját kulturális normáit terjeszti, és a munkavállalókkal betartatja azokat. Növekszik a reklámok által befolyásolt fogyasztás, s egyfajta pótlékként ez válik a tömegember boldogságának forrásává. A média túlzott hatást gyakorol, manipulálja az embereket. Meghatározza értékrendjüket, véleményüket. A tudás, mint érték ebben nem jelenik meg. Hiányzik a pozitív kulturális, emberi perspektíva. A kultúrafogyasztás fő médiuma a televízió, ahol a populáris kultúra, mint kulturális pótlék a tömegigények kielégítésével kulturális mintává válik.

A kultúra lehet a közvetítő közeg, hozhatja össze az embereket, a közösségeket. Az elidegenedő világban a kultúra, mint az esélyteremtés eszköze, ezért is felértékelődik, a kultúrához való hozzáférhetőség központi kérdéssé válik. Ebben egyre nagyobb szerepet kapnak a több települést átfogó ellátórendszerek, integrációk, ésszerű forrásallokációk.

A kulturális lehetőségekhez való hozzáférés esélyegyenlőségének biztosításában is egyre nagyobb szerepet kapnak a kistérségek, a vidék és város közötti különbségek kompenzálása is kistérségi együttműködéssel valósítható meg a kultúra területén.

A kulturális turizmus elszigetelt jelenségei mellett egyre nagyobb hangsúlyt kapnak az egyes térségeket átfogó rendezvény-turisztikai kínálatok, kultúrát is kínáló komplex élménycsomagok.

II. A KISTÉRSÉGI KÖRNYEZET ADOTTSÁGAI, A KISTÉRSÉG KULTÚRÁJÁT, ÉLETMINŐSÉGÉT MEGHATÁROZÓ KÖRNYEZETI TÉNYEZŐK

1. Természeti, ökológiai környezet, földrajzi meghatározottság

A Komlói Kistérség a megye északkeleti határán, a Keleti-Mecsek és a szelídebb dombhátakkal rendelkező Völgség térségében helyezkedik el. A kistáj összekapcsolja a két szomszédos megyét, Baranyát és Tolnát. Ez meghatározza a kistérség kapcsolatrendszerét a szomszédos Tolna megyével és annak középfokú szolgáltatásokat kínáló közeli városaival. A kistérség egyik emblemikus erőssége a természeti táj szépsége, a rekreációs lehetőségek kimeríthetetlen tárháza. A Keleti-Mecsek 1977 óta védett, a terület értékes, ritka növényei természetvédelmi oltalom alatt állnak.

A kistérség éghajlati szempontból kedvező pozícióban van, a Mecsek szubmediterrán hatásának köszönhetően szélsőségektől mentes.

A szelíd domborzatú táj nagy kiterjedésű erdőségeivel testet-lelket megújító gyalogtúrázásra invitálja a vendégeket. Magyaregregyről, Kárászról, Vékényből és Szászvárról jelzett turistautak vezetnek a Keleti-Mecsek szívébe, amelyek a Kisújbanya feletti Cigány-hegy előterében találkoznak. Rendkívül népszerű a gyalogosan, kerékpárral és esetleg autóval is járható Vár-völgy, ahol a turistaút mellett számos forrás és kiépített tűzrakó hely kínál felfrissülést a túrázóknak. E völgy érdekessége a Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatóság által létesített geológiai tanösvény is, amely a Keleti-Mecsek közeteinek, felszín-formálódásának megismerését teszi lehetővé. A Szászvártól délre eső erdőrészletben a szénbányászat nyomai is megtekinthetők.

A térség gazdag nemcsak természeti szépségekben, de gyógyhatású hévizekben is. Magyarhertelend és Sikonda az ország gyógyhatású termálvizei között számon tartott települések.

2. Történelmi, demográfiai meghatározottság

Elsősorban a korábbi szénbányászat vonzásának következtében Baranya megye harmadik legnépesebb kistérsége. A táji tagoltság elsősorban a kistelepülések kialakulásának kedvezett, ezért jelentős – a kistérséget alkotó 19 településből 10 település – az 500 fő alatti kistelepülés, átlagosnál több a zsáktelepülés. Hívogató természeti adottságaival a Mecsek és környéke igen régóta lakott terület. Az előkerült régészeti leletek a kőkortól napjainkig folyamatos emberi jelenlétről tanúskodnak, amely éppen ezért maradandó átalakulásokat hozott a tájban. A potenciális növénytakaró helyén kialakított mezőgazdasági kultúrák sajátos arculatán és a településeken kívül az arra járónak főként az ősidők óta jelenlévő kőfejtők, majd az utóbbi két évszázad óta folytatott szén - és a legutóbbi 50 év bányászatának sebhelyei tűnnek fel.

A Mecsek rejtőző ölelésében megbúvó kicsiny falvak kevésbé voltak kitéve a történelem viharainak, lakosságuk évszázadok múltán is viszonylag homogén maradt, kevésbé jellemző rájuk a síkvidékek betelepült nemzetiségeinek sokszínűsége. Legerősebb a kistérségben a németajkúak és a roma népesség betelepülése. Nem jellemző a térségre a nemzetiségek túlsúlya, elsősorban magyar lakta települések. Ugyanakkor a szénbányászat miatt a térség falvaiba települt cigányság számaránya viszonylag jelentős.

A települések lakosság száma folyamatosan csökkenő tendenciájú. Ennek okai a térség eltartó képességének csökkenésében keresendők. A csökkenő lakosságszámmal együtt a 0-17 éves

korúak aránya (18%) is kevesebb, mint az 55 év felettek (28%) aránya. A lakónépesség korcsoportonkénti megoszlása a munkaképes korú lakosság erőteljes jelenlétét mutatja (61,4%), amelyet súlyosbít a nagyarányú munkanélküliség.

A demográfiai mutatók kedvezőtlenek, a leépült bányászat helyébe számottevő ipar nem települt a térségbe. Emiatt is kiugróan magas a kistérség munkanélküliségi mutatója, s ez hat az itt élők életminőségének alakulására. A kistérségben az álláskeresők aránya az aktív korú népesség arányához viszonyítva 22,7%, rosszabb az országos (10,5%) átlagnál, de rosszabb a Dél-Dunántúli Régió 18,6%-os és Baranya megye 18,4%-os munkanélküliségi mutatóinál is.

A kistérségi központ viszonylag fiatal város, az elmúlt évszázad iparfejlesztésének szülőtte. A korábbi századokból csak szórvány emlékek – mint például Szászvár, vagy Mára-vára, az Árpád-kori mánfai templom és még sorolhatnánk – jelennek meg a történelemben, a térségnek önálló történeti jegyei nincsenek.

3. Gazdasági környezet

A táji tagoltság, a gyenge minőségű talajösszetétel nem kedvezett a nagyüzemi mezőgazdaság kialakulásának, a nehéz megközelíthetőség nehezítette az iparosodást. Nem kedvezett a térségnek a régió és Baranya megye leszakadása az országos fejlődéstől. Autópálya hiányában a régiót és a kistérséget is elkerülték az országos jelentőségű fejlesztések.

A kistérség helyzete ennek ellenére a megye és régió más térségeihez képest összességében átlagosnak mondható. A régió 24 kistérségének fejlettségi rangsorában a 8. helyet foglalja el. Nyilvánvaló, hogy a térség adottságainál fogva nem veheti fel a versenyt az ország közlekedési és gazdasági vérkeringésébe jobban bekapcsolódó, vagy jelentős idegenforgalmi célpontokhoz kapcsolódó térségeivel, de (még) nincs is olyan súlyos válságban, mint az ország Észak-keleti régiójának térségei, települései, vagy az ózdi, egyébként hasonló gazdasági karakterű térség. Ez az átlagos helyzet azonban sok esetben szélsőséges jelenségek eredőjeként fogalmazható meg. A rendszerváltozást követő években meghatározó jelentőségű változások következtek be a térség gazdasági szerkezetében. A kilencvenes években fokozatosan leépült a térségben meghatározó iparág, a bányászat, a feldolgozó- és könnyűipari ágazatokban is gyökeres szerkezet-átalakítás indult el, melynek során az országos átlagot meghaladóan nőtt a munkanélküliségi ráta.

Az ipari szerkezetátalakítás által érintett települések közé Komló, a társadalmi-gazdasági szempontból elmaradott települések sorába Bodolyabér, Hegyhátmaróc, Köblény, Liget, Szalatnak, Szárász és Vékény, míg az országos átlagot másfélszeresen meghaladó munkanélküliségű térségek közé Bodolyabér, Hegyhátmaróc, Magyarhertelend, Szalatnak, Szárász, Tófü és Vékény kapott besorolást. A térség gazdasága magán hordozza a rurális körzeteket jellemző vonásokat. Gyengesége mellett is viszonylag jelentős szerepet tölt be a mezőgazdaság, közepesen fejlettnek tekinthető a szolgáltató szektor, gyengén fejlett az ipar.

Gyenge a vállalkozási kedv. Egyetlen ágazat sem tekinthető meghatározónak, ugyanakkor az összes fő gazdasági ágazat megtalálható a térségben. A vállalkozások nagy része kereskedelmi és szolgáltató jellegű. A legnagyobb helyben foglalkoztatók a mezőgazdaság, a kisvállalkozások és a közsféra különböző intézményei.

Jelentős térségi lobbytevékenység folytán ez a folyamat – legalább is a kistérségi központ városban – mára megállni látszik, a feldolgozó kapacitások újra kiépülőben vannak. A gazdaságban a kis- és középvállalkozások súlyaránya növekvő tendenciát mutat, fellendülőben van a kereskedelem, a szolgáltató ipar és a feldolgozó iparnak elsősorban a fa -, műanyag - és fémfeldolgozó ágazatai. A társadalmi folyamatok is ennek megfelelően pozitív változást mutatnak. A migrációs folyamatban érzékelhető az elvándorlás lelassulása, megállása.

A gazdaság lassú fejlődése megindult, a társadalmi folyamatok a leépülés fázisából a fokozatos építkezés fázisába kerültek. Ennek tudatosítása is jelentős stabilizáló tényezővé válhat, amelyben a közművelődés szerepe kiemelten fontos.

4. Emblematikus adottságok

A kistérséget elsősorban a bányászat megszűnése miatti hátrányos helyzet determinálja. Hátrányai mellett is vannak azonban a térségnek olyan adottságai, melyek kulturális szempontból komparatív előnyhelyzetbe hozzák a régió és az ország sok más térségével szemben. Az egyedülálló táji adottságokra épülő idegenforgalom, falusi turizmus, a sok más térséggel szemben előnyt jelentő közeli tudományos, egyetemi és kulturális központ, Pécs a középfokú és felsőfokú kulturális ellátásban, sok más térség számára irigylésre méltó esélyeket hordoz.

Az emblematikus adottságokat képezik a kistérség bányászattal kapcsolatos hagyományai, annak tárgyi és szellemi öröksége. A kistérségi társuláshoz tartozó települések fontosnak tartják a tájegységhez tartozás szimbólumaként ma is a bányászat kultúráját.

A Magyar Turizmus Rt. megbízásából elkészült vonzerő-leltár szerint a kistérségben vonzerőt jelent a háborítatlan természeti táj, a Keleti-Mecsek Tájvédelmi Körzet. A kistérség uralkodó vonzerő eleme a védett és a hozzá kapcsolódó nem védett természeti környezet, a meglévő táj arculatának szépsége. Kiemelendő a természeti-környezeti adottságokhoz alkalmazkodva kialakult harmonikus településkép, amelyet többé-kevésbé sikeresen megőriztek a kisebb falvak.

Kárász az épített és természeti környezet védelme érdekében folytatott tevékenységéért az országban legkisebb településként elnyerte a Podmaniczky-díjat.

A térséget reprezentáló emblematikus tényezőnek lehet tekinteni a gyógyturizmus és a kultúra találkozását, a termálvíz fürdőket Magyarhertelenden és Sikondán, Máré-várát Magyaregregyen. De a kistérség kulturális nagyrendezvényei közül ide sorolható a Komlói Nemzetközi Kórusfesztivál is.

5. Kulturális örökség

Sokszínű és sokrétű a kistérség településein folyó közművelődés. Az eltérő tárgyi, személyi és más helyi feltételek miatt azonban a tevékenység nem azonos színvonalú. A feltételrendszer fejlettsége elsősorban a kistérségi központban – amely egyben a mecseki szénbányászat központja is volt – a legkiépítettebb.

A rurális helyzet és az értékes természeti környezeti elemek az ökoturizmus számára kínálnak kitörési pontot, melyet kiegészítenek a kistérség építészeti örökségei és a máig élő hagyományok.

Kiegészítő vonzerőelemet jelentenek a szabadidő – szellemileg és/vagy fizikailag – aktív eltöltésére lehetőséget kínáló intézmények, létesítmények, vállalkozások, rendezvények.

A kézművesek, kismesterségek folytatói – hasonlóan az országos és nemzetközi trendekhez – a turisták érdeklődésének középpontjában állnak. Kárászon fazekas tevékenykedik, Szászváron kézi szövő és fafaragó, Magyaregregyen tojásfestő, Vékényben kosárfonó és fafaragó. Az aktív kézművesek területi eloszlása kedvező. Azonban a vendégforgalom léptéke még nem kényszerítette ki a műhelyek rendszeres és folyamatos megnyitását a turisták előtt. Amely így csak csökkent értékű, eseti látványosságot jelent. Látogatásuk egyedi szervezés útján lehetséges. A kézműves mesterek jelentős szerepet vállaltak és vállálnak a Keleti-Mecsek Hagyományőrző Táborok programjainak kialakításában. A tábor rendezvényeinek

sikere bizonyítja, hogy a hagyományokban gyökerező kreatív tevékenységek és a kikapcsolódás, rekreáció összekapcsolása valós igényként létezik a keresleti oldalon.

Erre építve, a hagyományörző táborok vendégköre a jövőben eredményesen bővíthető, korcsoportonként és tevékenységi körönként specializálva.

A kistérség helytörténeti értékű gyűjteményei, kiállításai kínálnak további programot. Az 1811-től 1995-ig nyomon követhető szénbányászat relikviáit őrzi a szászvári Bányászati Múzeum. A szászvári vár közösségi célú hasznosítása turisztikai és kulturális szempontból is kívánatos.

A térség védett építészeti értékei – a Máré-vár kivételével – önállóan nem, de a településkép részeként hatékonyan hozzájárulnak a térség vonzerejéhez. Magyaregregy mellett a Máré-vár jelent önálló kirándulási célpontot. A szabálytalan ötszög alaprajzú, reneszánsz, belső udvaros, gyilokjárós pártázattal épült vár műemlék. A várban vártörténeti és a Keleti-Mecsek élővilágát bemutató kiállítás látogatható április 15-től október 15-ig. Ezen programok megújítása, többnyelvű, interaktív módon történő bemutatása elodázhatatlan feladat, amelyet a XXI. század turisztikai igényei is megkívánnak.

Magyaregregyen az 1970-es években megvásárolták a vendéglős és mészáros mesterséget űző Arnold családtól az addigi kocsmá épületet és 1984-ben felújították. Azóta a község művelődési házaként szolgál, és itt működik a falu könyvtára is. Ebben az épületben tartja foglalkozásait a hagyományörző táncsoport is. Az 1985-ben létrehozott Falumúzeumban a községre jellemző mezőgazdasági, háztartási eszközök, szobaberendezés és iskolatörténeti emlékek láthatók állandó kiállítás keretében.

Szalatnak négy utcájában sok régi, hosszú tornácos parasztház áll rendezett, esztétikus faluképet mutatva. Katolikus temploma műemlék jellegű. 1996-ban Német Nemzetiségi Egyesület alakult, amelyen belül két ének- és ifjúsági táncsoport is működik. A tornácos házak rendbetételét követően itt is a minőségi falusi szálláshely - kínálatával egybekötött gazdálkodói látványosságra (a háztáji- és a paraszti élet bemutatása) épülő turisztikai jövedelem-kiegészítés a szerkezetváltás egyik lépcsőfoka a szolgáltatások irányába. Hasonló mondható el *Köblényről* is, ahol a dombok által ölelt öregedő parasztházak a Kálváriadombról nézve mutatják legszebb arcukat.

Vékényben 1953-ig két vízimalom (Tóth, Wiesner) is működött. A berendezéseiben épen maradt Tóth-malom ipari műemlék, a megye legöregebb – 1790-ben épült – még megtekinthető vízimalma is közösségi hasznosításra vár.

Az 1960-as évekig itt működött a Blum-féle lópatkoló műhely. Az Endrődi lovasudvarban a lovaglás mellett ma is lehetőség van a lóápolás ismereteinek elsajátítására.

A hagyományörző együttesek, nemzetiségi ének- és táncsoportok próbái, fellépései sajnos még nem tekinthetők önálló vonzerőnek. Az egyes falvak jeles napjai is csak a helyi kötődéssel bíró vendégekre gyakorolnak vonzerőt, a kulturális turizmus szempontjából ma még nem jelentősek, de potenciáljuk elvitathatatlan. Ilyenek Magyaregregyen a Kisasszony-napi búcsú, Szalatnakon a Német Nemzetiségi Nap, Szászváron a Szüreti Felvonulás, a Kiss György Napok, Köblényben a Márton-napi búcsú. Ezek közül talán a Komlói Napok rendezvénysorozata kivétel, amely már távolabbi régiókban is ismert és vonzza az érdeklődőket.

III. STRATÉGIAI ALAPVETÉSEK A KISTÉRSÉGBEN

1. A Komlói Kistérség Fejlesztési Konceptiója

A Komlói Kistérség 19 települése – élve a helyi önkormányzatokról szóló módosított 1991. évi LXV. törvény 41. § (1) bekezdésében foglalt felhatalmazás, valamint a helyi önkormányzatok társulásáról és együttműködéséről szóló 1997. évi CXXXV. Törvény 16. §, illetve a települési önkormányzatok kistérségi társulásáról szóló 2004. évi CVII. Törvény adta lehetőséggel a kistérség összehangolt fejlesztésének előmozdítása és az önkormányzati szolgáltatások fejlesztése érdekében többcélú önkormányzati társulást hoztak létre, amely jogutódja a Komló Térsége Területfejlesztési Önkormányzati Társulásnak. A Társulás Együttműködési Megállapodásában 2007. óta szerepel a Közművelődési feladatok fejezet, mely a következőket fogalmazza meg:

- 1.) A Társulás szervezi a nyilvános könyvtári feladatokat, ezen belül a mozgókönyvtári feladatok közös megszervezését. E feladat ellátása érdekében megállapodást köt a Baranya megyei Csorba Győző Könyvtárral. A Csorba Győző Megyei Könyvtár e megállapodás 3. sz. mellékletében megnevezésre kerülő településeken látja el a mozgókönyvtári szolgáltatás feladatát. (Itt jegyezzük meg, hogy a könyvtár, besorolása szerint közgyűjteményi és nem közművelődési feladat.)
- 2.) A Komlói Kistérség Többcélú Önkormányzati Társulás területén a közművelődési feladatok közös megszervezése.
- 3.) A közművelődési feladatok térségi ellátásához pályázatok benyújtása.
- 4.) Kistérségi Közkincs Kerekasztal működtetése a Komlói Közösségek Háza, Színház- és Hangversenyterem szervezésében.
- 6.) A Közkincs Kerekasztal munkája során a kistérségi települések művelődési és művészeti értékeit, rendezvényeit, kezdeményezéseit megismerik és megismertetik.

A kistérség - fejlesztési koncepció 2004-ben készült el, és 2013-ig terjedő időtávra prognosztizál. A koncepció nem tekinti önálló fejlesztési tényezőnek a kistérségi kultúrát, annak fejlesztési lehetőségeivel nem számol. Készítésekor a hangsúlyt a gazdaságfejlesztésre helyezték, és a helyi kultúra gazdaságfejlesztésben betölthető szerepét nem tekintették ebben jelentősnek. Így azt sem, hogy a helyi kultúra fejlesztésének hiányában a gazdaságfejlesztés is kudarcba fulladhat. A koncepció helyzetelemzésében jelzi, hogy a vállalkozói készség alacsony, azonban nem ismeri fel, hogy ennek kulturális hiányosság is lehet az oka, az okot inkább a múltból eredő magatartásformák továbbélésére vezeti vissza.

Ugyanakkor megállapítja, hogy; *„A térség nem tartozik az ország jelentős kulturális örökséggel rendelkező térségei közé, a kevés műemlék, műemlék jellegű épület, várrom mellett azonban az itt élő nemzetiségek (pl: németység, horvátok) hagyományai, népszokásai, népi mesterségei, építésmódja, saját zamatú elegyet alkotnak e bensőséges tájon.*

Bár a települések és lakosságuk elszegényedése nem kedvez közösségek alakulásának, a nemzetiségi hagyományok ápolása, a falu- és városszépítő mozgalmak lassú kibontakozása az utóbbi években már komoly közösségképző erővé vált a térség sok településén. Jó közösségformáló erő a nyugdíjas és nemzetiségi klubok hálózata.”

A kultúrával ennél többet a koncepció nem is foglalkozik, nem ad fejlesztési irányt, nem tekinti térségfejlesztési tényezőnek.

A turizmusfejlesztés részletes – több oldalas – kifejtésénél nem említi a már hosszabb ideje élő és működő kulturális- és rendezvényturizmus lehetőségét, mely pedig a térség egyik fontos kitörési pontja lehet.

2. A Keleti - Mecsek Akciócsoport Helyi Vidékfejlesztési Terve

A Vidékfejlesztési Terv kiemelten kezeli az életminőség javítása és a kultúra összefüggéseit. Foglalkozik a kulturális örökség, az épített és szellemi örökség hasznosításának lehetőségeivel. Kiegészítő vonzerőként veszi számításba a szabadidő aktív eltöltésére lehetőséget kínáló intézményeket, létesítményeket, vállalkozásokat, rendezvényeket. Kiemelten kezeli a rendezvényturizmust, ösztönöz annak összehangolt fejlesztésére, térségi rendezvénysorozatok szervezésére.

A térségben élő népesség megtartásának, az elvándorlás csökkentésének eszközei között számol a közösségfejlesztéssel, a hagyományok ápolásával, a kulturális rendezvények identitást erősítő hatásával, ezért szükségesnek tartja a közösségi élet megerősítését, a hagyományápolás erősítését. A népességmegtartás, az itt élők életminőségének javítása érdekében fontosnak tartja a tárgyi kulturális örökség – a beleértve az itt élő nemzetiségek kulturális örökségét is – megőrzését, bemutathatóvá tételét.

3. A Mecsek Turizmusfejlesztési Stratégiai Programja

A Mecsek Turizmusfejlesztési Stratégia is depressziós térségként sorolja be a Komlói Kistérséget. Felhívja a figyelmet, hogy a nemzetiségek önszerveződése más térségekhez hasonlítva alacsony szintű. Jellegéből fakadóan számol a kultúrával, mint szervező erővel, külön fejezetet szentel a rendezvényturizmusnak. Kiemeli a rendezvényturizmushoz kapcsolódó fejlesztéseket, mint például a sikondai, a magyarhertelendi és a magyarszéki szabadtéri színpadokat. Külön foglalkozik a kistérség jelentősebb idegenforgalmi nevezetességei között az épített kulturális örökséggel (Mánfai Árpád- kori műemléktemplom, püspökszentlászlói barokk kastély és arborétum, Máré-vár, stb.), de mellettük fontosnak tartja a népi kismesterségek hagyományainak idegenforgalmi felhasználását, a helyi népművészeti hagyományok továbbélését.

4. Komló Város Kulturális Stratégiája

Komló Város Közművelődési Stratégiája az életminőség komplex programjaként fogja fel a kultúrafejlesztést. Az általános célkitűzésként meghatározott életminőség javítását három komponensen keresztül – gazdaságfejlesztés, helyzetbe hozás, magatartásfejlesztés – közelíti meg. A gazdaságfejlesztés alapjának tekinti az oktatás és a kulturális turizmus fejlesztését, az érintett lakosság helyzetbe hozását a fiatalok, a hátrányos helyzetűek és az etnikumok felzárkóztatásával, esélyegyenlőségének biztosításával kívánja megvalósítani, míg a magatartásformálás kulcsprogramjaként a lokálpatriotizmus, térségi kapcsolatok erősítését, a hagyományok ápolását tekinti.

Kiemeli a turizmus és a kultúra kapcsolatának szorosabbra fűzését, az identitástudat és lokálpatriotizmus erősítésének szerepét. Ennek eléréséhez fontosnak tartja a közösségi élet alkalmainak megteremtését, a kultúrához való hozzáférésben az esélyegyenlőség biztosítását.

5. Komlói Kistérség Közkincs Kerekasztal tevékenysége

A kistérségi kultúra együttműködésének és tudatos fejlesztésének letéteményese a Komlói Kistérségben a Közkincs Kerekasztal. Megalakításával és működtetésével a Társulás a Közösségek Házát bízta meg, mely a pályázati lehetőségeket eredményesen aknázza ki.

A Közkincs Kerekasztal 2007-ben alakult. A kerekasztalban képviselőkhöz jutott – az önkormányzatok mellett – húsz különféle szakmai és civil szervezet, turisztikai társulás,

tourinform iroda. Alakulásakor célul tűzte ki a kistérség településeinek vonzóvá tételét, megtartó erejének növelését, a térség kulturális turizmusának fellendítését.

Már alakuláskor megkezdték a településtérképek összeállítását, létrehozták – a komlói bázis intézményhez kapcsolódva – a kistérség honlapját. A kerekasztal működtetésével egyidejűleg egy párhuzamos pályázati program segítségével lerakták egy térségi önálló rendezvény alapjait, létrehozták a „*Baranyai Völgyesség - Hegyhát Művészeti Hetek*” önálló kistérségi rendezvénysorozatát, amelyben a kistérség településeinek kulturális értékeire, amatőr művészeti csoportjaira építettek. Ennek forrásából intenzív kulturális kistérség - marketinget valósítottak meg.

Kérdőíves adatgyűjtést indítottak a kistérség kulturális helyzetelemzése céljából. 2008-ban elkészült a kistérségi stratégiát előkészítő fejlesztési koncepció. A fejlesztési irányok kijelölésekor kiemelt szerepet kapott a kultúra közösségteremtő szerepének erősítése, a tárgyi és szellemi kulturális örökség gondozása, az alkotás feltételeinek fejlesztése, az esélyegyenlőség biztosítása a kulturális javakhoz való hozzáférésben.

2008-ban a kerekasztal kezdeményezte a Társulás pályázatát a Kistérségi Szolgáltató Központ létrehozására és kistérségi referens foglalkoztatására. A szolgáltató központ kialakítására, működtetésére és a referens alkalmazására a Társulás feladat – ellátási megállapodást kötött a Közösségek Házával. A referens 2008 augusztusában kezdte meg munkáját.

Példaértékű, hogy a szolgáltató központban létrehoztak egy kistérségi kiskönyvtárat, melyben koncentrálták a kistérségben élt és élő írók, költők, helytörténészek, kutatók műveit. Helyet kaptak itt a kistérségről megjelent kiadványok, a kistérség néprajzi leírásai, a térséget érintő szociológiai kutatások, falutörténetek, iskolatörténetek, évkönyvek, minden, ami a kistérség kultúráját reprezentálja. Az információs társadalom léptékváltását figyelembe véve megkezdték a digitálisan is hozzáférhető kistérségi anyagok gyűjtését is. A kistérségi könyvtár segítséget nyújt a térséget érintő minden kutató munkához. A Kerekasztal megállapodott több médiapartnerrel a programok közzétételéről. Ezekről a rendezvényekről kisfilmek is készültek az utókornak, melyeket a kistérségi könyvtárban helyeztek el, s tettek hozzáférhetővé.

Megkezdődött a kistérségi értékmentő film forgatása is, melynek célja a kihalóban lévő mesterségek megőrzése.

A Kistérségi Szolgáltató Központban sor került a forrásteremtők és forráskeresők találkozásainak megszervezésére, partnertalálkozóra. Közreműködésükkel alakulóban van együttműködés a kistérségben élő és alkotó kézművesek és a Bikali Reneszánsz Élménybirtok között.

A Közkincs Kerekasztal koordinációjával jött létre 2008-tól a kistérség kultúrkincsét felsorakoztató és évenként megrendezésre kerülő kistérségi „*Baranyai Völgyesség-Hegyhát Művészeti Hetek*” programsorozat, amely a nyári időszak rendezvényeit fogja össze és emeli kistérségi szintre. Ennek folytatásaként 2009-ben a *Völgyesség-Hegyhát Ősz* kistérségi rendezvénysorozat keretében került sor az elsőként Szászváron megrendezett *Kistérségi Szüretre*, melyen minden település képviseltette magát. (Ennek helyszíne 2010-ben Magyaregregy lesz, majd minden évben másutt kerül sorra.) 2009-ben első alkalommal került sor a *Kistérségi Gála* megrendezésére a *Völgyesség-Hegyhát Ősz* programsorozatának zárásaként. Ezen a kistérség néptánc- és hagyományőrző együttese, a helyben gyűjtött (egregyi, hetényi) néptánc - kincsből merített koreográfiákat mutattak be.

A Közkincs Kerekasztal kistérségi tájoló műsorcsomag összeállításával és kiejánlásával utazó műsorokat hozott létre, amely gazdagítja a kistérségi programokat. Az utaztatáshoz mikrobuszt is biztosítottak. Segíti a minőségi műsorok összeállítását, hogy elkészült a *műsorszolgáltatók jegyzéke* is a kistérségből meghívható előadókról, együttesekről.

Az „*utazó publikum*” mellett a Komlói Közösségek Háza, Színház- és Hangversenyterem Súlygyuk Színháza mobilizálható díszlettel olyan produkciót hozott létre, amelynek befogadására a vidéki művelődési házak, közösségi színterek is alkalmasak.

A kistérségi események információáramlását segíti, hogy háromhetenként részletes programajánlókat küldenek a Duna Televíziónak és más médiapartnereknek, melyeket archiválnak is. A kistérségi programajánlók minden hónapban a Közkincs Kerekasztal munkájához háttért biztosító Komlói Közösségek Háza „*Iránytű*” c. információs kiadványában is megjelennek.

A Kerekasztal nyitott a tevékenység-fejlesztésben, módszercsere céljából felvette a kapcsolatot, találkozókat szervezett több hasonló szervezettel.

IV. A KOMLÓI KISTÉRSÉG KULTÚRÁJA

1. Kultúra elsajátító - közvetítő térszerkezet

A kultúra elsajátításában mindig szerepe volt a közoktatási rendszernek, a XX. század elejéig szinte kizárólagos volt. A kisebb településeken a kistérségben sem vált szét a néptanítás és a kultúra szervezete. A század elejétől jöttek létre – részben a bányászati kultúra térnyerésével először Komlón és Szászváron, majd a polgárosodás során a kisebb településeken is – az iskolán kívüli művelődés intézményei. A szereplők között kialakult egy partner - szerep és munkamegosztás a felnőtt - nevelésben. Az iskolák elsődleges feladata lett az iskolai keretek közötti általános és szakmai ismeret átadás. Erre épült a közművelődési intézményhálózat kultúra átörökítő-fejlesztő tevékenysége. Elsőként a civil szervezetek aktivitása volt jellemző. A század második felében jött létre a művelődési házakat magába foglaló közművelődési intézményrendszer.

A helyi kultúra alaprétege két jól elkülöníthető ágra osztható. A földműves és kézműves hagyományokat őrző kistelepülési, valamint a bányászvárosi kultúrára épült, bányász kulturális örökséget a polgári hagyományokkal ötvöző városi, intézményi szolgáltatásokkal rendelkező kistérségi központra. A bányászat, megszűnése után is tovább él a kulturális hagyományokban, egyfajta nosztalgiával átszöve a helyi kultúrát.

A Komlón élők büszkék a város polgári miliójére, a vonzáskörben lévő települések megkapóan szép táji - természeti környezetére, sokoldalú zenekultúrájára, jól ismert kulturális intézményeire. A hagyományok ápolása mellett a város közönsége igényli az elit kultúra kiemelkedő teljesítményeit, ebben legtöbbit a Súlygyuk Színház és a helyi zenei élet eseményei nyújtanak.

2. Közművelődési térszerkezet

A közoktatás intézményrendszere a kistérség kultúra - közvetítésében ma is jelentős tényező, a családokon keresztül a felnőtt lakosság bevonásával kiegészíti a közművelődési intézményhálózat tevékenységét, művészeti nevelő tevékenységével segíti a kultúra befogadását, a hagyományőrző művészeti együttesek utánpótlás nevelését.

A helyi kultúra sajátos árnyalatait képviselik a társas élet különböző alkalmi, a társadalmi szervezetek és civil közösségek érték- és kultúra-közvetítő szerepvállalása. Különösen erős az egyes művelődési kisközösségekhez kötődő társas-közösségi élet, a lokálpatrióta értékek

mentén szerveződő közösségi élet. Ezek megvalósulásának helye mindenkor a helyi közösségi szintér épülete.

A kistérség valamennyi településén működik valamilyen kulturális célú civil szervezet. A közművelődés társadalmasítottóságának foka mégis alacsony szintű. Nem mindenütt történik meg a civil szervezetek bevonása a közösségi színterek működtetésébe, az önkormányzatok nem kötöttek közművelődési megállapodást egyes közművelődési feladatok ellátására sem civil szervezetekkel, sem más társadalmi szerveződéssel. A közművelődési feladatellátás társadalmi kontrollját elősegítő Közművelődési Tanács a kistérség egyetlen településén sem jött létre. A közművelődési tanácsok működésével kapcsolatos felvilágosító munka nem valósult meg

3. A kistérségre jellemző közművelődési gyakorlat

A közművelődés szakmai felügyeletét és ágazati irányítását ellátó Oktatási és Kulturális Minisztérium az elmúlt öt évben a Komlói Kistérség valamennyi településén vizsgálta az önkormányzatok közművelődési feladatellátását, a helyi közművelődés gyakorlatát. A szakfelügyeleti vizsgálatok feltárták az ellátási hiányosságokat, meghatározták az önkormányzatok képviselő-testületei részére a jogszabályok által előírt kötelezettségek pótlását, illetve értékelték a helyi közművelődési munka színvonalát, javaslatokat tettek annak fejlesztésére. A vizsgálatok szakértői megállapításait a képviselő-testületek megtárgyalták és megtették a szükséges intézkedéseket a helyi közművelődés fejlesztésére.

A szakfelügyeleti vizsgálatok tapasztalataiból számos tanulság vonható le a kistérség egészére is.

a) A helyi kultúra közvetítését és fejlesztését szolgáló közművelődési gyakorlat.

A települési önkormányzatok felismerték azt a szükségletet, hogy a helyi kultúra fejlesztéséhez egyfajta szemléletváltás, a közösségi művelődésnek, a kulturált társas együttlét formáinak megerősítése szükséges. Ez megvalósulhat öntevékeny művelődési közösségek, vagy a lakossági igényeket, hagyományokat kifejező rendezvények, programok formájában is. A legnagyobb igény a hagyományörző közösségek működése és a település önazonosságát kifejező falurendezvények (falunapok, jeles napok) iránt mutatkozott meg. A települési nagyrendezvények egyúttal kapcsolódást jelentettek a környező településekkel, mivel részben azok lakosságát is vonzották, illetve a környező települések amatőr művészeti csoportjainak, amatőr alkotóknak bemutatkozási lehetőséget nyújtottak. Egyes önkormányzatok falurendezvényeikre a környező települések képviselőit is meghívják. Ez elsősorban az egy körjegyzőséghez tartozó településekre jellemző.

A kistérség minden településének van olyan rendezvénye, amely erősíti a helyi azonosságtudatot, a lakosság kötődését a településhez és részét képezik a lokálpatriotizmus értékvilágának. A kistérségi központ nemzetközi hatókörű fesztiválokat is rendez, melynek vonzásköre messze túlmutat a kistérség határain. De ilyen, a térségen túl ható rendezvény a hosszúhetényi Talicskaolimpia, a Széki Szalma Feszt, a kárászi Gombafesztivál, a mázai Fúvósfesztivál és Diófesztivál, a magyaregregyi Falusi Ízek Fesztiválja, a szászvári Pünkösdi Fesztivál is, amelyek népi hagyományokkal ötvöződnek.

Fontos szerepet töltenek be a helyi identitás erősítésében, a hagyományok ápolásában és átörökítésében a településeken működő művelődő közösségek. Legtöbb ilyen közösség értelemszerűen a jó közösség-szervezési személyi és tárgyi feltételekkel rendelkező kistérségi központban, Komlón van.

Eredményesen működnek ezek a – elsősorban spontán alakult – művelődő közösségek a kistérség több településén is: Egyházaskozáron (a csángó és a német hagyományörző együttesek kiemelten említhetők), Hosszúhetényben (itt is ki kell emelni a Hosszúhetényi Népi Együttes országosan ismert tevékenységét), Magyaregregyen (Hagyományörző együttesüket említhetjük), Magyarszéken, Magyarhertelenden, Mánfán, Mázán és Szászváron is (szintén említést érdemelnek az utóbbi két település fűvószenekarai). Tevékenységük az egész kistérségre kihat, hiszen a kistérségi rendezvényeken és falunapokon kölcsönösen részt vesznek.

A turisztikai fejlesztésekben érdekelt települések a kulturális eseményeket a turisztikai vonzerőkkel ötvözik (Pl.: Mánfa, Komló-Sikonda, Hosszúhetény stb.). Komplex kistérségi szerepkört láthat el a sikondai tó partján létrehozott rendezvényi helyszín, amely egyúttal turisztikai funkciót is betölt. A turisztikai fejlesztésekhez általában kulturális események is társulnak. Különösen erős ez Hosszúhetényben, Magyaregregyen, Kárászon és Magyarhertelenden. A külföldi turisztikai kapcsolatokat erősítik a települések kisebbségi önkormányzatai által rendezett nemzetiségi rendezvények, vagy a településekről elszármazottak találkozói.

A kulturális identitást erősítik a települések múltjáról, hagyományairól készült helytörténeti kiadványok is. Itt kell megemlíteni Páll Lajos helytörténeti kutatói és írói munkásságát, aki a kistérség több településének (Komló, Magyaregregy) jeles helytörténeti krónikáírója.

A kulturális idegenforgalom célpontjai között szerepelnek a rendezvényeken túl a kulturális örökséghez tartozó műemlékek, tárgyi örökségek, látványosságok, melyekben a térség viszonylag hiányos. Ugyanakkor több olyan turisztikai értéke van a kistérség településeinek, - például pincesorok Bodolyabéren és Vékényben, szászvári vár, - amelyet még nem vontak be a kulturális turizmus vérkeringésébe.

A meglévőkről a Közkincs Kerekasztal adatbázisa nyújt tájékoztatást. Kevés a helyi védettséget élvező épület. A kistérségi központon kívül különösen Hosszúhetény, Kárász, Magyaregregy, Szászvár bővelkedik ilyen objektumokban. Kiemelkedik ebből a Méré - vár imázsa, amely elsősorban a régióban ismert, de az országos turisztikai rendszerben is számon tartják. A szászvári vár már nem rendelkezik ilyen kommunikációval. A mánfai műemléktemplom értékeire az ott rendezett hangversenyek, kulturális események irányították rá a figyelmet.

A természeti szépségekben gazdag környezet kulturális kínálattal való összekapcsolásának pozitív példája a sikondai tó körüli, rendszerbe szerveződő komplex kínálat.

A természeti környezet ihlette alkotókról, a kistérség településeinek alkotó személyiségeiről kevés adat jut a térségen kívülre, pedig ezek az értékek közkinccsé tehetők lennének.

b) A helyi társadalom közösségi kultúrájának közvetítését és fejlesztését szolgáló közművelődési gyakorlat

A helyi társadalom dinamikájának pontos jelzője a közművelődés gyakorlatában megvalósuló közösségi aktivitás. A helyi kultúra ápolásában, a helyi közélet szervezésében, a helyi igények szakszerű feltárásában és kielégítésében meghatározó szerepe van a közművelődés intézményeinek, közösségi színtereinek, civil szervezeteinek és a közművelődési szakembereknek. A közművelődési létesítmények köré szerveződő közösségek száma a kistérségben jelentős.

Erősíti a közművelődés társadalmi beágyazottságát mindazon tevékenységek szervezése, melyek közhasznú ismereteket hordoznak, elősegítik a változó élethelyzetekhez való sikeres alkalmazkodást, hozzájárulnak az életminőség javulásához.

A kistelepüléseken a személyes kommunikáció, a társas kapcsolatok közvetlen érvényesülése erős, ez azonban kevésbé jelenik meg a társadalmi kommunikáció szintjén. A nagyobb települések előnyben vannak a társadalmi párbeszéd, a csoportkommunikáció területén.

A helyi társadalom fejlesztésének jó alkalmait a művelődési házakban, közösségi színterekben szervezett önkormányzati szervezésű közösségi alkalmak, gyűlések, tájékoztató fórumok, különböző társadalmi szervezetek rendezvényei, programjai. A közélet, a helyi nyilvánosság fontos színterei a közművelődési létesítmények.

Az önkormányzatok felismerték, hogy a helyi közélet, a helyi nyilvánosság, a helyi társadalom kohézióját erősítik a civil szervezetek, önszerveződő közösségek és lehetőségeikhez mérten támogatják is azokat. Különösen erős a civil jelenlét Komlón kívül Egyházaskozáron, Hosszúhetényben, Magyarszéken, Mázán, Magyaregregyén és Szászváron. Hat településen az idősebb korosztály önszerveződése jött létre Nyugdíjas Klub formában, valamint a településért való összefogásra, a település szépítésére jönnek létre szervezetek, egyesületek, alapítványok. A hasonló kikapcsolódást kedvelők között alakulnak meg a természetjárók, környezetvédők szervezetei, valamint a sportegyesületek.

A kistérség 19 települése közül 12-ben működnek művelődési közösségek. Hagyományőrző együttes a kistérség 7 településén (Komlón, Egyházaskozáron, Hosszúhetényben, Magyaregregyén, Magyarhertelenden, Magyarszéken, Mázán) működik, köztük az európai hírű Mázai Bányász Fúvószenekar. Kórusok Egyházaskozáron, Hosszúhetényben, Magyaregregyén, Magyarhertelenden, Szászváron működnek, s ide tartozik a határainkon túl is ismert Komlói Pedagógus Kórus. Zenei együttesek három, színjátszó körök két településen működnek. Ezek többsége – elsősorban a többszektörű finanszírozás biztosítása miatt – civil szervezetekbe tömörült. Kevésbé jellemző az alkotó művészetek csoportszintű művelése, a kézműves hagyományápolás elsősorban egyéni alkotói formában valósul meg.

c) A létkultúra közvetítését és fejlesztését szolgáló közművelődési gyakorlat.

A közművelődés profilját országos viszonylatban egyre markánsabban határozza meg a nonformális és informális képzésekben vállalt szerepkör. A mindennapi lét feltételeit befolyásoló kultúraterület fokozatos felértékelődése prognosztizálható. Az Új Magyarország Fejlesztési Terv operatív programjainak támogatása segítheti az egész életen át tartó tanulással kapcsolatos stratégiai célok megvalósulását a kistérségben. A településeken szervezett tanfolyamok, szakkörök, át- és továbbképzések, népfőiskolák, valamint egyéb felnőttképzési formák elősegítik a helyben lakók életesélyeinek növekedését, a praktikus ismeretek közvetítésével hozzájárulnak a lakosság ismeret- és képzési szintjének növekedéséhez, mindennapi életük gazdagításához, javítják munkaerő - piaci kompetenciájukat.

A mindennapok kultúrájának közvetítését, fejlesztését szolgáló tevékenységek, a köznapi ismereteket közvetítő ismeretterjesztő előadások, tanfolyamok, képzések a kistérségi központoktól kívül kevésbé jelennek meg a közművelődési rendszerben. Az újra éledő népfőiskolai formák is hiányoznak a kistérség kínálatából. Ebből kiemelkedik a Komlói Közösségek Háza, amely több ilyen lehetőséget is kínál az odalátogatóknak.

A praktikus ismeretek közvetítésével a kistelepülések munkaerő piaci hátrányai is enyhíthetők lennének.

d) A kreativitás és önkifejezés kultúrájának közvetítését és fejlesztését szolgáló közművelődési gyakorlat.

A kreativitás és önkifejezés kultúrájának kiemelkedő jelentősége van a társadalom fejlődésében. A nem hivatásos művészeti tevékenység során a művelődő, alkotó közösségek

felkutatják a helyi kultúra értékeit, szervezik, szebbé teszik az ünnepeket, elősegítik a településen élők identitásának erősödését.

A művészet szeretete az ember számára a szabadságot jelenti, kivételes képességet, amelynek segítségével kiléphet a mindennapok rutinfeladatainak világából és megvalósíthatja önmagát. Erre való felkészítést, a szunnyadó tehetségek felismertetését és kibontakoztatását szolgálják azok az élményközpontú formák, amelyek az öntevékeny művelődési közösségek munkájában jelennek meg. A művészethez kétfelől, azaz alkotóként és befogadóként egyszerre közelítenek. Az egyéni alkotással szembeni többletet az adja, hogy közösségeket alkotnak, s a művészeti nevelés a közösség által történik.

A Kistérségben az amatőr művészeti tevékenység három fő funkció köré csoportosítható: esztétikai, közösségi és önmegvalósító funkció.

Az esztétikai funkció, amely hiánypótló lehetőség néhány száz lakossal rendelkező településen akkor is, ha ez a művészi színvonal nem vetekszik az adott műfaj elismert alkotóinak produktumaival. A kórusokban, népdalkörökben, táncegyüttesekben az alkotói és befogadói élményt együtt élik meg a csoportok tagjai.

A közösségi funkciók elsősorban a népi hagyományok őrzésében tevékenykedő csoportok esetében erősek. Segítik a települési, nemzetiségi, kisebbségi önazonosság kialakulását.

Az önmegvalósító funkció a kistérségi amatőr mozgalom területén jelenik meg legmarkánsabban. A Komlói Kistérség amatőr mozgalmát áttekintve is a hagyományörzés területe a legerőteljesebb. A települések jelentős részében működik saját hagyományörző együttes, melyek közül több nemzetiségi és kisebbségi csoport. Művészi tevékenységüket tekintve többségében helyi jelentőségűek, kistérségi kisugárzásuk azonban jelentős. A csoportok művészeti színvonalának fejlesztéséhez elengedhetetlen a megfelelő végzettségű vezetők alkalmazása, illetve továbbképzése.

A kistérségi településekben kevés kórus működik. Komló kóruszenei kultúrája azonban messze földön ismert és elismert. Jelentőségét az is erősíti, hogy az ünnepi és egyetemes kultúra közvetítésében a legszelesebb réteghez eljutó tevékenységforma, s a felnőtt lakosságot is meg tudja ragadni.

A fiatalok mozgásigényét kielégítve a hagyományok tiszteletére, értékének felismerésére nevelnek a kistérségben működő amatőr néptánc csoportok. Közülük kiemelkedő a Hosszúhetényi Népi Együttes és a komlói Pöndöly öt korosztályt felölelő együttese, amelyek a térség gazdag motívumkincsét ötvözik önálló koreográfiáikkal.

A színjátszás kisebb mértékben van jelen a településeken, ebben azonban – már profi szinten – jeleskedik a Komlói Sűgölyök Színház, amely a kistérség igényeit is igyekszik kielégíteni. A kistérségi igények kielégítése elsősorban befogadó jellegű, egy-egy előadásra a közönségszervezés az egész térségből történik, s a törzsközönsséggel való kapcsolattartás is rendszeres.

A könnyűzene területén is elsősorban a komlói együttesek jeleskednek, ezek kielégítik a kistérség települési igényeit is.

A komolyzenei kultúra ápolásában Komló és Szászvár rendelkezik megfelelő intézményi háttérrel, a művészeti képzés és gyakorlat színtereivel. A művészeti iskolák az utánpótlás neveléséről gondoskodnak. Alsó fokú oktatási létesítmények hiányában, ebben a kistérségben nem tudnak eredményeket felmutatni, azonban az ingázó tanulók a nagyobb településeken hozzájuthatnak a feltételekhez.

e) Az ünnepi és egyetemes kultúra közvetítését és fejlesztését szolgáló közművelődési gyakorlat.

A kistérségi közművelődési folyamatok célja a kistérségi településeken élő népesség helyben tartása, vonzó élettér biztosítása a helyi erőforrások átgondolt, integrált és fenntartható

hasznosításával. A kistérség kulturális centruma, Komló közvetlen környezetében és közelségében létező települések elszenvedői a város elszívó erejének.

Lakosaik élvezői lehetnek e helyzetnek, mint a városi magasabb színvonalú szolgáltatásokat igénybe vevők, de elszenvedői is, hiszen saját településükön nem vehetnek igénybe hasonló szintű kulturális kínálatot.

Az olvasáskultúra – főként az ellátatlan kistelepüléseken – alacsony színvonalú. A megoldást a könyvtári szolgáltató - rendszer mintájára kell keresnünk. A kistérségi települések több mint harmadában nincs egyáltalán könyvtári szolgáltatás. A helyi könyvkölcsönzést a megyei könyvtár segítő tevékenysége illetve a kistérségi normatívával beépülő mozgókönyvtári lehetőség erősíti. A jövő lehetősége az informatikai fejlesztésen alapul. A régiószékhelyen épülő „Tudásközpont” belépése gyökeresen megváltoztathatja a könyvtári szolgáltatási rendszert. A cserélődő könyvállomány és az informatikai rendszer segítségével megrendelhető könyvek már a mikro-körzeti központokon kívüli települések számára is alternatívát kínálhatnak.

Az egyetemes kultúra közvetítésére szolgáló intézmények közül eltűntek a kistelepülésekről és a városból is a mozik. Egyetlen település sem vállalkozik fenntartására, gazdaságtalan üzemeltetésére. A filmkultúra a nagyvárosokban is a filmklubok, művész mozik keretében maradt fenn. A televíziózás térnyerésével, a technikai fejlődéssel, a filmek letölthetőségével, a kölcsönözhető felvételekkel előtérbe került a filmek családi körben, otthon történő megtekintése. A kistérségben egyetlen olyan közösség, klub sem működik, ahol e művészeti területtel kapcsolatos információk cseréjére lehetőség nyílna. A filmkultúrát fogyasztó közönség kiszolgáltatott és magára maradt e területen.

Az ünnepi és egyetemes kultúra közvetítését felvállaló kiállítóhelyek száma is kevés a kistérségben. A színházi élményhez kapcsolt tárlat lehetőségével jól él a Komlói Közösségek Háza, Színház- és Hangversenyterem. Ebben az élményben részesülhetnek a kistérség településeiről a színházlátogatásra szervezeten érkező kistelepülési lakosok is. E mellett szinte minden településen valósul meg kiállítás, ezek színvonala azonban – szakmai háttér hiányában – megkérdőjelezhető. Alkalmasszerűen falunapokhoz és fesztiválokhoz is kötődik helyi alkotóművész kiállítása.

A legtöbb kiállítás helytörténeti jellegű. Törekvés – még a kistelepüléseken is – hogy emlékszobákban gyűjtsék és mutassák be a települések hagyományait reprezentáló tárgyakat, eszközöket, viseleteket, emlékeket. A helytörténeti gyűjtemények a nemzetiségi lakosság hagyományait is őrzik és örökítik tovább.

Az un. „*elitkultúra*” ápolásának intézményrendszere elsősorban a kistérségi központban adott. A méltán nemzetközi hírű Komlói Pedagógus Kórus az elit kultúrához kötődő alkotások egyik jeles közvetítője. De fontos szerepet töltenek be a komlói zenei és más művészeti iskolák és azok együttese is. Külön kiemelendő az a kultúraközvetítő tevékenység, amelyet a Komlói Közösségek Háza, Színház- és Hangversenyterem Sűgölyuk Színháza lát el a kistérségben.

A színvonalas művészeti alkotások bemutatására alkalmasak a kistérség településein lévő műemlék épületek, várak, kastélyok, templomok is.

Az ünnepi kultúra részét képezik a települési és nemzeti ünnepek megrendezéséhez kapcsolódó hagyományok. A községi rendezvények között leggyakrabban a Március 15., Október 23. megünneplése szerepel, de jellemzőek a vallási alkalmakhoz kötődő ünnepek – Búcsú, Húsvét, Karácsony stb. – ünneplési hagyományai is. A rendezvények közreműködői között megtaláljuk a helyi művészeti együtteseket, civil szervezeteket, az iskolák tanulóit és a kisebbségi önkormányzatok képviselőit. Gyakran kapcsolódnak helyi emlékhelyekhez, emlékművekhez, azok koszorúzásához. Augusztus 20-án több településen is falunapot, vagy más népnepélyt kapcsolnak az ünnepi megemlékezéshez. A jelentősebb ünnepi programok

kistérségi vonzerőt is jelentenek. Programkínálatuk többnyire hozzájárul az ünnepi esemény méltóságához.

Az állami ünnepeken kívül megjelennek új ünnepi események is, amelyek hagyományt teremve a település lakóinak összetartozását erősítik. Ilyen a Komlói Napok eseménysorozata, vagy a hetényi, magyarszéki, mánfai, magyarhertelendi, kárászi, mázai, szászvári, egyházaskozári nagyobb formátumú rendezvények és szüreti felvonulások is. De ilyené válhatnak a kistelepülések falunapjai is az összefogással hozzásegítve őket ezek fejlesztéséhez, gazdagításához.

f) Az együtt élő másságok kultúráinak közvetítését és a tolerancia képességének fejlesztését szolgáló közművelődési gyakorlat.

A Komlói Kistérség – részben a már felhagyott bányászathoz kötődő nosztalgiáktól táplált – színes kulturális hagyományokkal rendelkező kulturális tér. A többségben lévő magyarság mellett az évszázadok során német nemzetiségű betelepülők színesítették az amúgy is változatos képet. A kistérség többségében magyar - lakta településekből áll, csak kisebb számban, szórványban élnek itt nemzetiségek, de Hosszúhetény, Máza és Komló számol jelenlétükkel a közművelődésben. Itt kisebbségi önkormányzatok is működnek. A nemzetiségi civil szervezetek lehetőséget nyújtanak a kisebbségi kultúra közösségi ápolására. A cigány népesség, a bányászat vonzása miatt is jelentős a településeken. A cigány kulturális hagyományápolásnak azonban kevés nyoma van a térségben (a pozitív kivétel Mánfa és Komló). A velük való foglalkozás koncentráltabb odafigyelést igényel. Más nemzetiségek elsősorban Komlón található meg. A kistérségben élő nemzeti és etnikai kisebbségek életében jelentős szerepet foglal el saját kultúrájuk, nyelvük ápolása és megőrzése, az általuk lakott településeken a legerősebb a nemzetiségi hagyományápolás. (Ezek között egyedi helyet foglal el a csángómagyar kisközösség, a maga sajátos hagyományainak őrzésével.)

A nemzetközi kapcsolatok ápolásában is közreműködnek a nemzetiségek. A kistérség önkormányzatai testvértelepüléseiken keresztül is segíthetik és támogathatják az itt élő kisebbségeket a kisebbségi identitás - tudat megőrzésének elősegítésében. A testvér-települési kapcsolatokban a más nemzet, vagy népcsoport kultúrájának, hagyományainak megismerését segítő tevékenység mellett a helyi kisebbség kultúrájának, másságának megismerésére, megismertetésére is mód nyílik. Hozzájárulhat egymás elfogadásához, megértéséhez.

Fejlesztendő terület az egymás megismerését, a kölcsönös tolerancia és empátia kialakulását elősegítő közművelődési tevékenység. Kiemelkedően fontos a cigánysággal, mint leszakadó réteggel kapcsolatos felzárkóztatás.

g) A közhasznú kulturális szolgáltatások közvetítését és fejlesztését szolgáló közművelődési gyakorlat.

Az információs forradalom fontos része a társadalmi felemelkedés programjának. Az információ, mint a tudás alapja a közművelődés minden szintjén jelen van. A közművelődési szolgáltatások különböző formái közül a Teleházak, az e-Magyarország pontok léte és ennek keretében történő internet-használat biztosítása, a kistérség legtöbb településén (Komló, Hosszúhetény, Köblény, Liget, Magyaregregy, Magyarszék, Mánfa, Máza, Mecsekpölöske, Szalatnak, Szászvár, Vékény) rendelkezésre áll.

A kistérség honlapja belépésével a térségi információáramlás elvi lehetősége is biztosított, a portál azonban, a szolgáltatott tartalmakat tekintve még fejlesztésre szorul.

Szaktanácsadás csak a komlói közművelődési intézményben van. A komlói bázisintézmény eszközökkel is segíti a kistérség programjait. Hiányoznak még a rendszerből a közhasznú és

szakmai információkat tartalmazó alkalmi és rendszeres kiadványok. A turizmus kiadványaiban lelhetők fel elsősorban egyes kulturális információk.

A másik leggyakoribb forma a helyi információs lehetőségek, a helyi média. Az önkormányzatok helyben készítik a havi információs kiadványt, hírlevelet. Az egész térséget kiszolgáló média a kistérségi központban van.

A közgyűjteményi intézmények közül jellemző a változatos szervezeti keretek között működő könyvtár, amely a települések 2/3-ában működik. Néhol található még helytörténeti gyűjtemény, nemzeti gyűjtemény, múzeum azonban csak Komlón működik.

Az egyéb szolgáltatások terén elsősorban a falusi turizmushoz és vadászathoz, horgászathoz, természetjáráshoz, lovas turizmushoz kapcsolódó infrastruktúrát és tevékenységeket találhatjuk meg (turistaszálló, falusi vendéglátás, vadászház, horgászcentrum) a kistérség csaknem minden településén.

4. Kistérségi közművelődési eszközrendszer

A muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről szóló 1997. évi CXL. törvény 78. § (1) bekezdése kötelező feladatként határozza meg az önkormányzatok részére, hogy biztosítsanak a közművelődési feladatok ellátásához közművelődési intézményt, vagy közösségi színteret, az (5) bekezdés c. pontja értelmében pedig biztosítsák a közösségi színterek szervezeti, személyi- szakképzettségi és tárgyi feltételeit. A közművelődési szakfelügyelet az elmúlt öt év során a kistérség valamennyi településén vizsgálta a közművelődési feladatellátást, s megállapításait megküldte a helyi önkormányzatoknak a további feladatok meghatározásához. Ennek tapasztalatait a települési önkormányzatok képviselő-testületei megtárgyalták és meghatározták az ebből adódó fejlesztési feladatokat.

A szakfelügyeleti tapasztalatok alapján a Komlói Kistérség valamennyi településén tartanak fenn az önkormányzatok – különböző elnevezésekkel: faluház, klub, művelődési ház, kultúrház, közösségi ház – közművelődési célt szolgáló épületeket. Ezek többsége azonban intézményi szervezeti keretekkel nem rendelkezik, közösségi szintér besorolású, ahol a tárgyi feltételeken túl nem biztosítottak a személyi-szakképzettségi feltételek. A közösségi színtereket működtető polgármesteri hivatalok sem rendelkeznek ilyen szakképzettű köztisztviselővel, a szakmai - szakképzettségi feltételek nem biztosítottak a tudatos közművelődés - fejlesztéshez. A kistérség által alkalmazott közművelődési szakember alapja lehet egy térségi komplex közművelődés-fejlesztési program megvalósításához.

A kistérségi felmérésben 14 művelődési ház szerepel, azonban a szakfelügyeleti vizsgálatok megállapították, hogy ezek közül csak a Komlói Közösségek Háza felel meg az intézményi feltételeknek, a többi létesítmény közösségi szintérenként, nem intézményként üzemel. Két településen (Hosszúhetény, Szászvár) ÁMK keretében látják el a közművelődési feladatokat.

A közösségi színterek épületei eltérő színvonalúak, többségében az elmúlt rendszerből örökölt, leromlott állagú, szegényes építmények, elavult, hiányos berendezéssel. A közösségi szintér célját szolgáló épületek több településen nincsenek szinkronban a lakossági igényekkel, az épületek egy része nem biztosít megfelelő feltételeket a közművelődési feladatellátáshoz. Az alaptervezéseken túl (asztalok, székek) kevés közösségi szintér rendelkezik a szakmai munkához szükséges eszközökkel (hang- és fénytechnikával, projektorral, hangosító berendezéssel, stb.), továbbá az információs társadalom megvalósításához elengedhetetlen informatikai eszközökkel.

Ebből kiemelkedik a kistérségi központ közösségi házzal, színházzal rendelkező intézmény együttese, amely eszközeivel részben a kistérség igényeit is igyekszik kielégíteni.

Több község, vagy a kistérség összefogásával közös fenntartás, vagy közös üzemeltetés, esetleg a személyi feltételek közös biztosítása még nem jellemző a kistérségben.

Itt kell megemlíteni, hogy a kistérség társulási megállapodásában ágazati feladatként a közművelődési együttműködésről a következő feladat-meghatározás szerepel: „*A Komlói Kistérség Többcélú Önkormányzati Társulás területén a közművelődési feladatok közös megszervezése. A közművelődési feladatok térségi ellátásához pályázatok benyújtása.*” Így a konkrét együttműködések elvi megalapozása fennáll.

A tudatos működtetést a szakmai - személyi feltételek hiányán túl a kistelepüléseken a szabályozatlanság is nehezíti. A fenti hivatkozott *1997. évi CXL. törvény 78. § (5) bekezdése alapján* a fenntartó önkormányzatoknak meg kell határozniuk a közösségi szintér használatának szabályait, működésének módját, ez azonban több esetben nem valósult meg.

A kistérségi ellátórendszer még nem alakult ki, azonban a Közkincs Kerekasztal által készített „értéktár” segít az eligazodásban, a kapcsolattartásban. A települések közötti eszköz- és humán erőforrás koncentráció még kialakulatlan.

5. Stratégiai helyzetelemzés, kulturális SWOT analízis

A központi finanszírozási rendszer átalakulóban van. Megjelentek a kistérségi modellekhez kapcsolódó normatív és más támogatási formák. A hazai és az uniós fejlesztési forrásokhoz elsősorban a különböző területi szinteken megvalósuló együttműködések révén lehet hozzájutni. Ez erősíti az együttműködési készséget. Kialakulóban vannak közös térségi programok, találkozók, fesztiválok. A közös gondolkodás azonban fejlesztésre szorul, ehhez nélkülözhetetlen a közös kistérségi kulturális stratégia.

A pályázati forrásokból megújuló, közösségi funkciókat ellátó épületek forrás és humán erőforrás hiánya miatt nem tölthetik be feladatukat. A programokkal történő megtöltése az új épületeknek szakember hiányában többnyire elmarad.

A megyei közművelődési intézmények szakmai-módszertani szerepének gyengülésével új szerepkörbe kerültek a kistérségek. Közös szakember alkalmazásával (mely Szászvár és Máza között már megvalósult), kistérségi szakmai adatbázis létrehozásával, a kistérség hátrányos helyzetét javító pályázatokhoz, programokhoz való csatlakozással erősíthetik a kistérségi összefogást.

A települések – Komló kivételével – nem rendelkeznek kulturális fejlesztési stratégiával, jövőképpel. Nem készültek helyi igényfelmérések, szociokulturális kutatások, az önkormányzati döntéshozók nem ismerik sem a kulturális szükségleteket, sem a szakmai követelményeket. Nincsenek hosszú távú céltetelezéseik. Nem fogalmazzák meg a lakossági igényekből eredő jövőképet és az ahhoz kötődő küldetést. Ugyanakkor a településfejlesztési koncepciók fontos tényezőnek minősítik az identitástudat erősítését, de kulturális jövőkép hiányában, a településfejlesztési tervekben kevésbé kerül előtérbe a helyi kultúra feltételrendszerének fejlesztése, azon keresztül az életminőség javítása.

A Kistérségi Társulásnak e stratégia keretében kell meghatároznia kulturális jövőképét, összhangba hozni kulturális fejlesztési céljait, a társulást alkotó települések fejlesztési koncepcióival. A kistérség kulturális stratégiájának küldetése jelen esetben a közösen megteremtendő és fejlesztendő erőforrásokban, az együttműködésben rejlő többletforrásokban testesül meg.

A kistérség több településén a közművelődési feladatellátás tervszerűsége hiányzik, a helyzetelemzés, a kulturális igények feltárása részben vagy egészben elmarad, szakmai kompetenciák hiányában nem értékelik a feladatellátás színvonalát, nem határozzák meg a feladatokat.

Így az egyes települések tervszerű közművelődés-fejlesztés helyett spontán kezdeményezésekkel, esetleges helyiség hasznosítással „tudják le” a közművelődési feladatellátást. Az önkormányzati testületek esetenként a település éves rendezvény - programját tárgyalják, illetve egy-egy rendezvénnyel foglalkoznak. Írásba foglalt közművelődés - fejlesztési stratégiája, vagy koncepciója egyik önkormányzatnak sincs.

Természetesen ez nem jelenti azt, hogy nincsenek az önkormányzatoknak elképzeléseik a közművelődési eszközrendszer fejlesztésére. Ezek azonban elsősorban épület - felújítási tervek, a szakmai háttér és használói igények előzetes elemzése nélkül. A közművelődési feladatellátás irányításából a tudatosság hiányzik. A kistelepüléseken a polgármester látja el a feladatot, legtöbb helyen még kisegítő személyzet sincs. Így tervszerűségről, stratégiai menedzsmentről beszélni sem lehet, hiszen nem is várható el. A települések koncepciójának elkészítését szakmailag segítheti a kerekasztal és a szolgáltató központ.

A kistérségi együttműködéshez készített minden stratégiai tervezési anyag, minden koncepció élt a SWOT analízis eszközével. Ezek az elemzések elsősorban a települések, illetve a többcélú társulás fejlettségi szintjéből indultak ki, illetve a településfejlesztésre gyakorolt hatást vették alapul az adott kérdés megközelítésénél. A kistérségi kultúra elemzésénél azokra az adottságokra, humán tényezőkre, együttműködési elemekre koncentrálhatunk, amelyek közvetlenül hatnak a kistérségi kulturális stratégia-alkotásra.

Erősségek

- A Közkincs Kerekasztal tevékenysége
- A kultúra iránt elkötelezett önkormányzatok
- A Komlói Közösségek Háza kistérségre kiterjesztett kulturális szolgáltatásai
- A kulturális értéktár segíti az eligazodást
- A térségben működő amatőr művészeti együttesek kölcsönös bemutatkozása egymás települési rendezvényein
- Hagyománnyal rendelkező rendezvények, amelyek az egész kistérségre, vagy annak több településére hatással vannak
- Kialakulóban van a kistérségi rendezvénysorozat, amely közös néven egyesíti a települések kiemelt programjait

Gyengeségek

- A kistelepülési jelleg erőforrás hiánnyal párosul, kevés a kultúrafejlesztésre fordítható forrás
- A kistérségi társulási dokumentumok nem tartalmazzák a közművelődési együttműködés feladatait
- A szénbányászat és a könnyűipar leépülésével az ipar hiánya; a közösségépítésben az ipari munkásság hagyományos szervezettségének hiánya
- Magas munkanélküliségi ráta, a halmozottan hátrányos helyzetű, talajt vesztett embert nehezebb kultúrafogyasztásra, közösségépítésre megnyerni
- Kistelepüléseken a közművelődési személyi-szakmai feltételek hiánya
- A kistérségi, mikrotérségi kulturális együttműködésnek még kevésbé alakultak ki a formái
- A civil szervezetek bevonása a közművelődési ellátás működtetésébe még nem valósult meg
- Informatikai rendszer gyengesége nehezíti az információáramlást

Lehetőségek

- A természeti táj értékei a kulturális turizmus eszközeivel hasznosíthatók, ezzel munkahelyeket hozhatnak létre
- A kistérségi, illetve több település összefogásával ésszerű forrásallokáció a kultúra erőforrásait is növelheti
- Civil szervezetek fokozottabb bevonása az ellátórendszerek működtetésébe
- Falusi turizmus eszközrendszerének erősítése az életmód formálásában is szerepet játszhat
- Kistérségi rendezvények erősítésén keresztül mintát nyújtani a kistelepüléseknek
- Mikrotérségek, körjegyzőségek egymásra utalt kistelepüléseinek összefogása, közművelődési szakember közös alkalmazása
- Kistérségi közművelődési eszközrendszer fejlesztése, a kistelepülések részére mozgó eszköz- és szolgáltatás rendszer biztosítása

Veszélyek

- A különböző települési érdekek akadályozzák az együttműködésben rejlő lehetőségek jobb kihasználását
- A gazdasági szerkezet átalakításának elhúzódása miatti elvándorlás
- A lakosság elöregedése
- Az elfásultság és igénytelenség felülkerekedése
- A „nincs rá igény...” szindróma

Természetesen a fenti meghatározások tovább bővíthetők, azonban e néhány ismérvvvel is jelezhető a szükséges fejlesztések iránya.

V. FEJLESZTÉSI SZÜKSÉGLETEK ÉS LEHETŐSÉGEK, KISTÉRSÉGI KULTURÁLIS STRATÉGIA

Kétségtelen, hogy a kistérség fejlesztésével foglalkozó minden korábbi tervezet, vagy tanulmány számos jó megállapítást tett a helyi identitás erősítése, az élhető települési környezet kialakítása szempontjából. A környezeti tényezők összefüggésben vannak a helyi kultúra állapotával, erősíthetik, vagy gyengíthetik azt. E stratégia keretében ezek rendszerbe szedése mellett, a fentiekben vázolt céltételezések kibontása szükséges.

A stratégiai alapvetéseknél rendező elvként figyelemmel kell lenni a 2020-ig szóló Magyar Kulturális Stratégia és a 2007-2013-ra kidolgozott Nemzeti Fejlesztési Terv prioritásaira. E dokumentumok iránymutatásai szerint négy kiemelt fejlesztési területet kell figyelembe venni: a *közösségek* kultúrateremtő szerepének erősítését, fejlesztését; a *tárgyi és szellemi kulturális örökség* feltárását, megismertetését és gondozását; a *kortárs kultúra*, az alkotás, értékteremtés feltételeinek fejlesztését; az *esélyegyenlőség* biztosítását a kultúrához való hozzáférésben, a kultúra nyitottságának fejlesztését.

A kistérség kultúrája a települési kulturális értékek összessége, de több annál, tartalmaz olyan elemeket, amelyek csak közös forrásallokációval valósíthatók meg. Fontos ezért arra is figyelemmel lenni, hogy a települési önkormányzatok törekvései egybecsengjenek a kistérségi célokkal és fordítva. A kistérségi szolgáltató szervezetnek kell betöltenie a közművelődési szakmai-módszertani támogató szerepkörét.

A követendő stratégia meghatározásánál rendszerszemléletű megközelítést kell alkalmaznunk, mivel a feladatok különböző rendszerekhez – települési, kistérségi, közkulturális, stb. – kapcsolódnak, illetve ezek szervezeti keretei között valósulhatnak meg. A rendszertan törvényszerűségeit követve szükséges a rendszert alkotó alapoktól a felépítmény felé haladva a feladatokat, majd a kapcsolódási pontokat is meghatározni.

1. A rendszer alapjai, a tárgyi, szellemi kulturális örökség fejlesztése

- Az információ minden rendszer fontos alkotórésze. Tovább kell bővíteni a kistérségi értéktár tartalmát. Tudatosítani kell az érintettek körében az értéktár felhasználásának lehetőségeit.
- A közművelődés fejlesztésre fordítható kistérségi források növelésének lehetőségei a normatívák ésszerű felhasználása mellett a hazai és európai pályázati rendszer vidékfejlesztési pályázataiban összpontosulnak. Leghatékonyabban a közös célok érhetnek el eredményt a pályázatoknál. A források ésszerű felhasználásához megalapozott eszközfejlesztési stratégia, illetve terv szükséges.
- A kistérségi forrásokat egyrészt – a kultúrához való hozzájárás esélyegyenlősége megteremtésének elve alapján – a települések eszközrendszerének kiegyenlítésére másrészt a kistérségi eszközrendszer kialakítására kell összpontosítani.
- A kistérségi szolgáltató központ és ellátórendszer fejlesztésével biztosítani kell a falu - város közti ellátási különbségek csökkenését, hosszú távon fokozatos felszámolását.
- Gyorsítani kell a települési közművelődési intézményhálózat revitalizációját. A fejlesztések alapja legyen, hogy a közösségi színtér otthonosságával, felszereltségével és szolgáltatásaival többet nyújtson az egyének és közösségek számára az otthon elérhető körülményeknél.
- Hangsúlyt kell helyezni a közösségi színterek tartalommal való megtöltésére. Ennek ma még legfőbb akadálya a szakmai-személyi feltételek hiánya, amely alternatív módon – a kistérségi szolgáltató központhoz kapcsolódó, vagy egy körjegyzőséghez tartozó települések közös alkalmazásával és teherviselésével, vagy mikrotárségi összefogással – is feloldható.
- Hangsúlyt kell fordítani az épített és szellemi kulturális örökség helyi védelmére. A Közkincs Kerekasztal adatbázisán ki kell dolgozni a helyi védelemre alkalmas értékek – ide tartozhatnak az épített örökség, a helyi életmód, mezőgazdasági és ipartörténeti kultúra tárgyi emlékei, szellemi teljesítményei, hagyományai, természeti, történelmi, környezeti kincsei, az irodalom és művészetek gazdag kincsestára – kataszterét, ezek helyi védelem alá helyezéséről, fejlesztéséről, közkinccsé tételéről tudatosan és tervszerűen gondoskodni kell.
- Tovább kell fejleszteni a kistérségi központ szolgáltatási rendszerét, ki kell alakítani a tájoltatható kulturális kínálatot és annak közvetítéséhez szükséges eszközrendszert, hogy biztosítható legyen a térségi kultúra értékeinek szabad áramlása, a kulturális fogyasztás esélyegyenlősége.
- Támogatni és fejleszteni kell a Komlói Közösségek Háza, Színház- és Hangversenyterem Súlylyuk Színházának kialakulóban lévő kistérségi tájolási rendszerét, – egyúttal az „utazó publikum” fejlesztését – hogy a kistérség minden lakosa számára elérhetővé váljon a színházi kultúra fogyasztása.

- A kistérségi ellátórendszer részeként meg kell teremteni – az utazó szolgáltatások mintájára – a tájoltatásra alkalmas kiállítások és ahhoz szükséges mobil kiállítási installáció rendszerét.
- A kistérségi közművelődési eszközkoncentrációnál és a közös feladat-ellátási rendszer fejlesztésénél törekedni kell az ésszerű forrásallokációra.

2. A rendszer működésének optimalizálása

- Felül kell vizsgálni a kistérségi megállapodást és abban hangsúlyosan meg kell jeleníteni a kistérségi együttműködés közművelődés-fejlesztési céljait.
- Ki kell szélesíteni a Kistérségi Közkincs Kerekasztal résztvevőinek körét. Törekedni kell, hogy az együttműködés kiterjedjen a közművelődés fejlesztésében érdekelt minden aktorra, önkormányzatra, gazdasági, kulturális és civil szerveződésre.
- A partnerség és a szubszidiaritás elveinek és gyakorlatának figyelembe vételével egységesíteni szükséges a kistérségi szervezet és a Közkincs Kerekasztal kultúrafejlesztési rendszerét.
- Tudatossá kell tenni a spontán érvényesülő kultúrafejlesztést. A Közkincs Kerekasztal működésében ki kell alakítani az ehhez szükséges kontroll mechanizmusokat, rendszeressé kell tenni az egyes összetevők elemzéseit, a fejlesztési folyamat visszacsatolását.
- Fejleszteni szükséges a kistérségi szolgáltató központot, ki kell alakítani a kistérségi közművelődési ellátó és szolgáltatási rendszert. A kistérségi ellátórendszer fejlesztésének összhangban kell lennie a települési igényekkel és a települési közművelődési infrastruktúra revitalizációjával.
- Be kell vonni az öntevékeny művelődési és civil közösségeket a közösségi szinterek működtetésébe. Ezáltal érdekeltté kell tenni a használókat a létesítmények fenntartásában, a tevékenységformák gazdagításában. Ennek formája lehet közművelődési megállapodás, vagy a kistérségi szolgáltató központhoz kapcsolódó több közösségen alapuló működtetés is.
- Ki kell alakítani a munkamegosztás rendszerét a kistérségi szolgáltató központ és a mikrotérségi központok közművelődési intézményei között. A mikrotérségi központokban működő közművelődési intézmények szakmai ellátó szerepét erősíteni kell a vonzáskörzetbe tartozó kistelepüléseken.
- Legyen a kistérség minden településének kulturális jövőképe! A kistérségi szolgáltató központ szakmai segítségével, szükség szerint közművelődési szakértő bevonásával, a kulturális stratégia megállapításait és elveit felhasználva el kell készíteni a települések kulturális koncepcióit. A kulturális koncepciók kialakításához a helyzetelemzéseken túl fel kell használni a közművelődési szakfelügyeleti vizsgálatok tapasztalatait. A települési kulturális koncepciók alapján felül kell vizsgálni és szükség szerint korszerűsíteni a helyi közművelődési rendeleteket.
- Fejleszteni kell a települések közművelődési együttműködését, szorgalmazni kell a két, vagy több település által megvalósítható programokat, a közös eszköz - és programfejlesztéseket. Az önkormányzatok kistérségi erőforrások segítségével, kölcsönösen vonják be kulturális programjaikba a szomszédos települések lakosságát.

3. A tartalomfejlesztés irányjai

- A közművelődési tartalomfejlesztés középpontjába a kreativitás, valamint a problémamegoldó képesség fejlesztését, az információ áramlás szabadsága és az információhoz való hozzáférés esélyegyenlőségének megteremtését, az életmódkultúra- és életminőség fejlesztését kell állítani.
- A helyi kultúra fejlesztésében előnyben kell részesíteni a közösségi formákat, erősíteni kell a közösségek részvételét, társadalmasítani kell a közművelődés működtetését.
- A XXI. század fejlesztési trendjei az információs társadalom kialakításán és fejlesztésén alapulnak. Meg kell valósítani, hogy a kistérség valamennyi településén elérhető legyenek a kistérségi információk, hogy lehetőség legyen interaktív kommunikációra, folyamatos és teljes körű információáramlásra. Meg kell valósítani az adatokhoz, információkhoz való hozzáférés esélyegyenlőségét valamennyi település lakossága számára. Ez a feladat telepíthető az információs pontok hálózatára is, de térben feltétlenül össze kell kapcsolódnia a művelődési közösségek mozgásterét szolgáló közösségi színterekkel.
- A fejlesztéseknél erősíteni kell az egész kistérséget megkülönböztető emblematikus tényezők érvényesülését.
- A kistérségi adatbázis szélesítésénél a kulturális értékeken túl leltárba kell venni, és közkinccsé kell tenni a vidéki élet képességeinek a településeken fellelhető rekvizitumait, értékeit. Az adatok nyilvánossága mellett ez is biztosíthatja a lakosság bekapcsolódásának lehetőségét, az információhoz jutás esélyegyenlőségét.
- A településeken a hagyományörzés támogatása a közösségek önfejlődését segíti elő, ezért különös gondot kell fordítani a helyi hagyományok feltárására, megőrzésére, továbbörökítésére, a hagyományörző művelődési közösségek működési feltételeinek biztosítására.
- Számolni kell az öngerjesztő tudásgyarapodás lehetőségével. Ehhez biztosítani kell a közösségi színterekben működő közösségek szakmai fejlődésének feltételeit.
- Kiemelt figyelmet kell fordítani a közösségalkotásra legfogékonyabb korosztály közművelődésbe való bevonására, elő kell segíteni az ifjúsági művelődési közösségek alakulását és kibontakozását.
- A ma kultúrabefogadói a jövő kultúrájának formálói lesznek, ezért kiemelt figyelmet kell fordítani a közművelődés rendszerében a kortárs művészeti alkotók működési feltételeinek biztosítására, a kortárs művészeti alkotások bemutatására, tájoltatására.
- Az átlagosnál nagyobb arányú munkanélküliség szükségessé teszi, hogy a közművelődési intézményhálózat az állami foglalkoztatási programokkal összhangban, praktikus és közhasznú ismeretek bővítésével segítse elő a későbbi munkába állást, szolgáltatásaival, kedvezményeivel enyhítse a munkanélküli és hátrányos helyzetű rétegek kultúrából való kirekesztettségét, pozitív diszkriminációval segítse a kultúrához jutás esélyegyenlőségét.

4. Kapcsolódás más rendszerekhez

- Törekedni kell a pozitív környezeti feltételek hasznosítására a gazdaság és a térségi identitás erősítésében. A kistérségi társulás tekintse át a kulturális turizmus alapú térségfejlesztés lehetőségeit.
- A települési kultúra fejlesztését össze kell kapcsolni a környezeti kultúra fejlesztésével, a hangsúlyt a minden szempontból élhető környezet kialakítására kell helyezni, melynek motorjai a közösségi művelődés szerveződései lehetnek.
- A kistérség fejlesztési terveit összhangba kell hozni a kistérségi kultúrafejlesztés stratégiájával, figyelembe véve e két terület egymásra hatásának törvényszerűségeit.
- A mobilizáció további erősödésével egyre inkább elérhetővé válnak a megyeszékhely felsőfokú kulturális ellátórendszerei. A fejlesztések során figyelembe kell venni a közeli megyeszékhely, Pécs kulturális alapú városfejlesztésének várható hatásait, számításba kell venni annak a kistérség számára is hasznosítható lehetőségeit.
- Térségfejlesztési erőként kell hasznosítani az optimális természeti, környezeti adottságokat. Komplex turisztikai élménycsomagok kialakításával egységesíteni kell, és a kistérségi közművelődés rendszerébe integrálni a környezeti adottságokra felfűzhető rendezvény turisztikai kínálatot. Be kell kapcsolni ebbe a kínálati rendszerbe a helyi hagyományokat, az élő népművészetet, a népi- és iparművészeti alkotókat. A marketing eszközeivel el kell érni, hogy ismerjék fel ezekről a kistérséget.
- Tervszerűbbé és szervezettebbé kell tenni a közművelődés kapcsolatát a többi kultúraközvetítő – közoktatási intézményekkel, közgyűjteményekkel, stb. – intézménnyel. A kultúra sikeres multiplikációja érdekében ki kell dolgozni az érintett intézmények munkamegosztásának működőképes rendszerét.
- Meg kell ismertetni a civil szervezetekkel a települési kultúrába és közéletbe való bekapcsolódás közművelődési tanácsok alakításával megvalósítható előnyeit.

A felvázolt stratégia hosszú távra – tíz-tizenöt évre – szóló cél- és feladatrendszer, önmagában nem változtathatja meg a térség hátrányos helyzetét. Együtt kell haladnia a térségfejlesztés más területeivel, azonban hozzájárulhat a fejlődés kereteinek kijelöléséhez és megalapozásához, megteremtheti annak humán, szellemi feltételeit. A hosszú távú feladatrendszert le kell bontani belátható, középtávú feladatokra, és azok megvalósítását koordináló intézkedési tervekbe, a kistérségeken is megvalósítandó fejlesztési feladatokra. A kistérségi munkaszervezet és a Közkincs Kerekasztal fontos feladata a megvalósítás monitoring rendszerének, kontroll mechanizmusainak kialakítása és működtetése.

A kistérségi közművelődési stratégia a megvalósítás során a települések tapasztalataival tovább gazdagítható.